

HOOFTUK VYF

5. 'N VERSTELDE PRAKTYKTEORIE VIR DIE GEBRUIK VAN LITURGIESE SIMBOLE EN RITUELE IN DIE PAASSIKLUS

5.1 Inleiding

Hierdie navorsing stuur daarvan weg om 'n voorskriftelike model vir die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus daar te stel. Die doel is eerder om die geïntegreerde insigte van die literatuurstudie in samehang met die resultate wat verkry is uit die kwantitatiewe ondersoek, aan te wend ter verstelling en verryking van die bestaande teorie en praxis van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus. Voorstelle vir die praktiese toepassing van voorstelle word gemaak.

Nadat die probleemvraag vasgestel, en die hipotese geformuleer is (Hoofstuk 1), het die ondersoek as volg verloop:

- Eerstens is die praktiese teologiese vertrekpunte vir die navorsing bepaal (Hoofstuk 2). Daar is aangetoon dat dit nodig is om te put uit 'n sekere korpus van kennis en dat hierdie kennis langs die weg van 'n empiriese ondersoek, wetenskaplik getoets moet word en dat nodige verstellings aangebring word. Die navorsing is geanker aan 'n proses van 'n voortdurende wisselwerking tussen teorie en praxis (2.2.2) wat daarop gemik is om die gebruik van liturgiese simbole en rituele te beskryf en te verklaar binne die veld van die Praktiese Teologie as teologiese vakdissipline en om simbole en rituele in te bed in die erediens as kommunikatiewe handelingsgebeure in diens van die evangelie van verlossing in Jesus.

Hendriks se begrip *'Doing theology'* (2.2.1) is ingespan om die erediens duideliker te plaas in die konteks van 'n soeke na God se wil en die belange van sy Koninkryk en om aan te toon dat aanbidding (leiturgia) deel vorm van die basiese bedieninge van die geloofsgemeenskap. In 'n verdere beskrywing van Praktiese Teologie is aangetoon dat teks (Woord, tradisie en teorieë) en konteks (konkrete situasie, mense en hul behoeftes) van groot belang is (2.2.4 en 2.3). Daar is aangetoon dat die navorsing gemik is op die ondersoek van 'n bestaande paxis (die gebruik van simbole en rituele in die Paassiklus) om in 'n proses van beskrywing, verklaring en analise van basisteorieë en praktykteorieë, by 'n verstellde praxis uit te kom (2.3).

- Tweedens is 'n uitgebreide literatuurstudie (Hoofstuk 3) oor die gebruik van simbole en rituele in die Paassiklus gedoen. In hierdie studie is gepoog om insig te verkry in bestaande teorieë en praktyke. Daar is gewerk met 'n breër definisie van simbole en rituele waarvolgens liturgiek verstaan word as die wetenskap van Christelike rites en simbole (1.1.1). In die lig hiervan is vasgestel dat die teorie en praktyk van simbole en rituele wel in die Gereformeerde liturgiese tradisie (3.2.2.2) bestaan, maar dat 'n herinterpretasie daarvan in die huidige konteks voortdurend in liturgievorming moet plaasvind. In die herinterpretasie en toepassing van liturgiese simbole en rituele speel nuwere tendense soos erediensganger-gesentreerde aanbidding, met groter klem op deelname en gebruikmaking van oudiovisuele middele asook veranderde doelmatige liturgiese ruimtes (3.2.3.3), 'n bepalende rol. Samevoegingsliturgie (3.2.4.1) waarvolgens verskillende

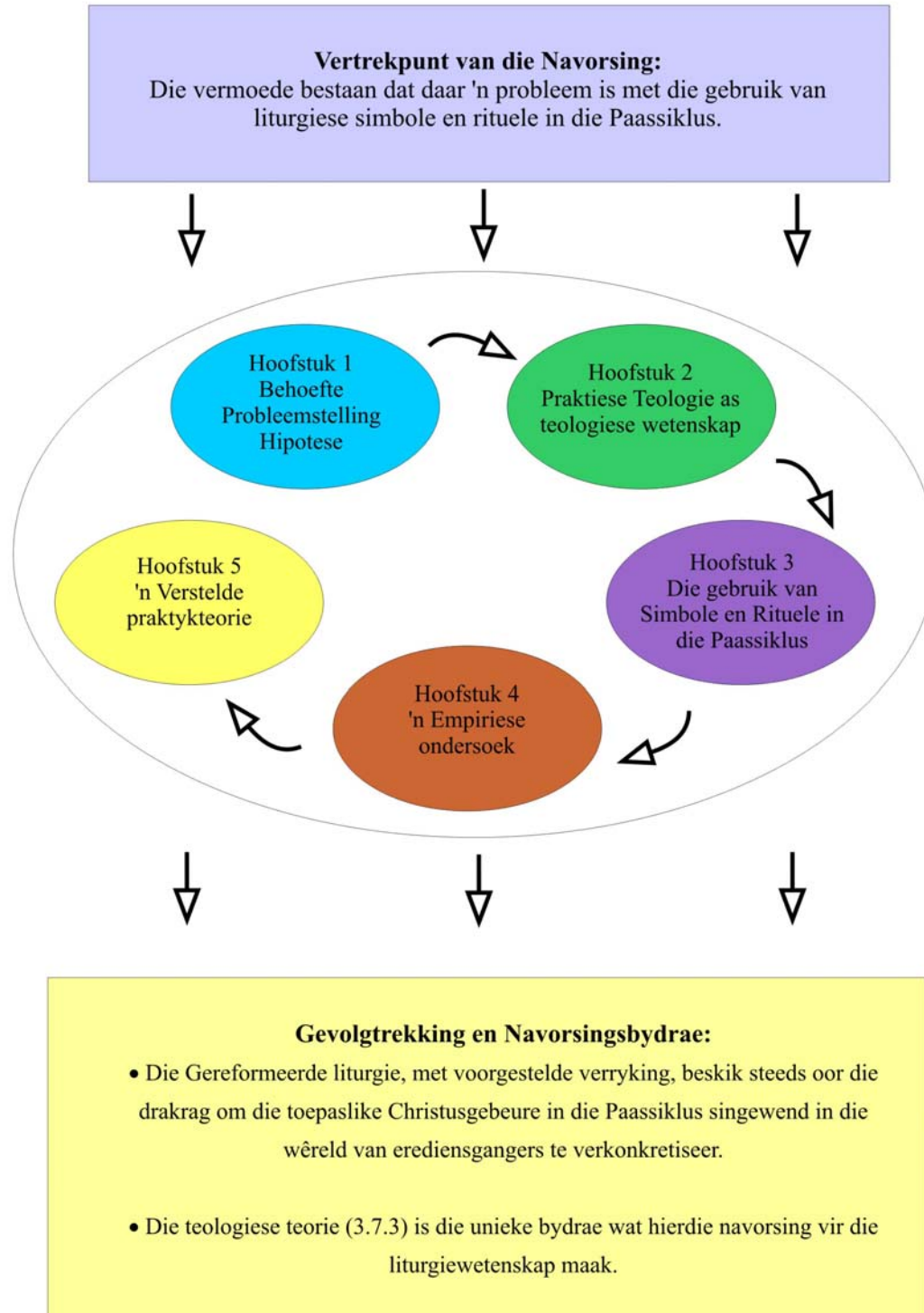

liturgiese tradisies in 'n sinergerende proses tot 'n '*coram Deo*' eredienservaring kom, is die aanbod wat in hierdie navorsing aangebied word as een van die teoretiese vertrekpunte vir die Paasliturgie. Die bestaande omskrywings van simbole en rituele is ondersoek en dienstig gemaak aan 'n praktykteorie vir die gebruik van simbole en rituele in die Paassiklus (3.3 en 3.4). Na 'n volledige beskrywing van die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus is 'n teologiese teorie vir die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus in die vorm van 'n 'liturgiese huis' ontwerp en aangebied as aanvulling tot bestaande teorieë (3.7.3).

- Derdens is die houdings en behoeftes van erediensgangers ten opsigte van die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus met behulp van 'n kwantitatiewe meningsopname getoets (Hoofstuk 4). Die resultate is gedokumenteer en geïnterpreteer. Daar is gepoog om hierdie interpretasie dienstig te maak aan die bestaande teorieë ten einde die doelstelling van 'n verbeterde praktykteorie te bewerkstellig. Daar is vasgestel dat die erediensgangers oorwegend tevrede is met die bestaande liturgiese praktyke gedurende die Paassiklus en dat 'n informele gebruikmaking van die Gereformeerde liturgie steeds 'n genoegsame struktuur verskaf waarbinne liturgiese simbole en rituele singewend in die Paassiklus aangewend kan word. Daar is ook bevind dat die erediensgangers nie 'n groot behoefte het aan liggaamlikheid in die erediens nie. Hulle is ook nie begerig om mee te werk aan die erediensbeplanning en -aanbieding nie.
- Vierdens word voorstelle gemaak wat die bedieningspraktyk behoort te verryk (5.2).

Die verloop van die navorsingsproses word skematies soos volg uitgebeeld (Figuur 32 hieronder):

Figuur 32: Die verloop van die navorsingsproses

5.2 Moontlike verryking van bedieningspraktyk

5.2.1 Behoud van Gereformeerde identiteit

Die Gereformeerde liturgie (3.2.2) met die Woord en sakramente beskik oor die drakrag om in die 21ste eeu die Paassinhoude singewend te kommunikeer. Wanneer die Paasliturgie doelgerig ingerig word in lyn met die beskrewe teologiese teorie (3.7.3), kan die Christusgebeure konkreet verkondig word binne die hedendaagse konteks. Tradisionele Paassimbole en -rituele behou so 'n regmatige plek in erediensgangers se geloofsbelewenis. Nuwere tendense soos erediensganger-gesentreerde aanbidding en ontginning van die potensiaal van mede-erediensbeplanning moet verrykend inwerk op die Gereformeerde liturgievorming. Die feit dat 85 respondente (4.9.1.7) hulleself bereid verklaar het tot betrokkenheid by erediensbeplanning is aanduidend van die ontginbare potensiaal in hierdie verband.

Die toenemende viering van die sakramente in die weeklikse erediens mag nie vassteek by die teorie daarvan nie. Die hoë waarde wat respondente heg aan die tekens van brood en wyn (4.9.1.4) behoort die atmosfeer te skep vir 'n bedieningspraktyk van weeklikse Nagmaalviering (3.2.3.3).

Erediensgangers is gemaklik met 'n meer informele erediens (4.9.1.5). Groter informaliteit behoort nie die Gereformeerde liturgie te bedreig nie. Hierdie informaliteit skep eerder ruimte vir verrykende insette uit ander

geloofstradisies en ‘n ontbering van hierdie verrykingsproses is skadelik en verarmend vir liturgievorming in die NGK.

‘n Meer omvattende of wyer definiëring van simbole en rituele (1.1.1) in die praktyk voorsien ‘n vrugbare teelaarde vir die konkretisering van die Christusgebeure soos versimboliseer in die Paassiklus. ‘n Bewustelike ingesteldheid op die inrigting van die liturgie as ritualiteit sal die Gereformeerde liturgie eerder versterk as verswak.

Veranderde liturgiese opsette en die aanwending van multimedia kan meewerk tot ‘n beter kommunikasie van die Christusinhoude gedurende die Paassiklus (3.2.3.3) en verarm nie die Gereformeerde liturgie nie. Die positiewe waardering van respondente (4.9.1.3 en 4.9.1.4) vir hierdie fasette behoort ook benut te word ter verryking van die aanbiddingsgebeure in die NGK.

5.2.2 Waardetoevoeging met behulp van Samevoegingsliturgie

‘Samevoegingsliturgie’ werk met die volgende rigtinggewende bronne vir die inkleding van eietydse liturgie:

- Woord
- Sakramente
- Konteks
- Persoonlike redding as genadige daad van die Drie-enige God
- Openheid vir die werk van die Heilige Gees
- Spontaniëteit binne struktuur

- Bevordering van die eenheid van die kerk onder gelowiges
- Die totale liturgie is ritueel en simbool

Volgens die navorser is die uitdaging om die praktykteorie van samevoegingsliturgie gedurende die Paassiklus kreatief en sinergerend aan te wend ter aksentuering van die toepaslike Christusgebeure en die bereiking van 'n *'coram Deo'* ervaring. Dit verg 'n deeglike beplanning onder die leiding van die Heilige Gees.

Die reaksie van respondente op die vrae wat gerig was om die verwagting en belewenis van die erediensorde by erediensgangers te bepaal (4.9.1.5) dui op 'n redelike verspreiding van voorkeure. Tog is daar 'n versigtige voorkeur vir informele eredienste. Vir die bedieningspraktyk het dit tot gevolg dat daar groot ruimte is vir liturgiese verskeidenheid wat gevoed word uit die verskillende tradisiestrome.

5.2.3 Simbole en Rituele as Kommunikasiedraers

Hoewel verbale kommunikasie van die Christusgebeure gedurende die Paassiklus onvermydelik is, behoort daar intensioneel aandag gegee te word aan 'n vermindering van 'n kognitief oorlade liturgie (3.3.2.1). Die drakrag van nieverbale liturgiese simbole en rituele kan dien as oplossing vir die oordrewe aksent op die verbale sy van liturgie. Hierdie drakrag moet doelbewus esteties met behulp van klank, melodie, kleur, lig, beelde en kunswerke tot uitdrukking kom. Dit moet ook uitgebou word met behulp van die dramatiese, d.w.s. beweging, danse en ander liturgiese handeling. Naas bestaande Bybelse en buite-Bybelse liturgiese simbole en rituele moet daar voortdurend binne die raamwerk van 'n hermeneutiese proses gesoek word na nuwe liturgiese simbole en rituele vir die Paassiklus (3.3.3.1).

Die reaksie wat verkry is uit die vraelys dui daarop dat die respondente redelik tevrede is met die bestaande liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus (4.9.1.3). Dit behoort liturgen en liturgiese werkgroepe gerus te stel dat daar nie noodwendig na buitengewone ander unieke nuwe simbole gesoek hoef te word nie. Die bestaande tradisionele simbole en rituele soos die leë kruis, leë graf, die brood en die wyn kan op kreatiewe wyse aangewend word ter bereiking van singewing en 'n belewenis van die teenwoordigheid van God.

5.2.4 Die impak van die Kerkjaar, met inbegrip van die Paassiklus, op liturgievorming

Omdat die kerkjaar gegrond is op die Bybelse en historiese tradisie van aanbidding is dit 'n daad van getrouheid teenoor die Christelike tradisie. Liturgiese simbole en rituele kan net tot hul reg kom as die atmosfeer in die gemeente daarvoor geskep word. Die kerkjaar slaag uitmuntend daarin om hierdie atmosfeer te skep. Indien die Paassiklus tot sy reg kom op die kerklike kalender is daar ruim geleentheid vir die kreatiewe skepping van aanbiddingsgeleenthede waar die Christusgebeure gepas gevier kan word. Gemeentes sou dit dus nouliks kon bekostig om nie die Paassiklus as 'n groot moment op die kalender te plaas nie.

5.2.5 Die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus

Die volgende aspekte oor die gebruik van liturgiese simbole en rituele in die Paassiklus, is belangrik:

- die Bybels-teologiese verantwoordbaarheid daarvan;
- die feit dat dit gefokus moet wees op God terwyl dit antropologies gerig is;
- die belangrike rol van ervaring (3.5.1.2);
- die belangrikheid van stilte; en
- die missionêre gerigtheid daarvan.

Binne bepaalde raamwerke van liturgiese vormgewing is daar groot ruimte vir 'n verskeidenheid en kreatiewe uitbeelding van die Christusgebeure in die Paassiklus. Die blootstelling wat mense aan die massamedia het, vereis van liturgen en liturgiese werkgroepe dat voorsiening gemaak sal word vir 'n optimale aanwending van moderne multimedia. Tradisionele simbole en rituele moet nuut aangebied word. Die sintuie moet ingespan word. Kleure, geure, klank, handeling en liggaamlikheid moet staanplek in die liturgie hê.

In die Paassiklus kan naas die bestaande simbole soos die kruis, brood en wyn, bord, beker, doringkroon, kerse en die opkomende son ook ander maniere van ritualiteit ontgin word. Die volgende simbole dien as moontlike voorstelle:

- Die gebruikmaak van toepaslike kleure in die Paassiklus. Hier kan lapmateriaal effektief gebruik word.

- Vermy te veel verbale verduidelikings van simbole. Hoe minder verduideliking nodig is, hoe kragtiger die simbool of ritueel.
- Groter klem op die **leë** kruis en **graf** en Jesus se **opstanding**.
- Minder formalistiese liturgie met ruimte vir spontaniëiteit, sonder verlies van struktuur.
- 'n Groter waardering vir die simboliese en rituele waarde van al die liturgiese komponente.
- Die deelname van meer rolspelers by liturgievorming behoort kreatiewe moontlikhede vir die toepassing van bestaande simbole en die ontwikkeling van nuwe simbole en rituele beter te ontsluit. Hierdie navorsing wil nie van 'bo' af voorstelle maak vir nuwe simbole en rituele nie. Dit gaan eerder oor ruimteskepping vir God om deur sy Gees met inspanning van die begaafde mens, 'n kreatiewe skeppende proses te begin.
- Kontekstuele en kontemporêre kuns kan gesien word as struktuurdraers vir ritualiteit.
- Simboliese handeling en -taal binne die konteks van die 21ste-eeuse erediens bly godsdienstige simbole. Daarom moet enige liturgievorming wegstuur van 'n al te menslike vaslegging daarvan. Daar moet ook 'n ingesteldheid wees op die afhanklikheid van die werk van die Heilige Gees.

- Die vraelysresultate het uitgewys dat openheid vir liggaamlikheid baie beperk is (4.9.1.8). Tog het 21% van die respondente ‘n positiewe reaksie getoon. Dit dui volgens die navorser op die potensiaal van ‘n vestiging van ‘n sterker kultuur van liggaamlikheid. Die ontsluiting van hierdie potensiaal sal deurgaans met groot sensitiwiteit en in biddende afhanklikheid van die Here en ‘n geloof in die werk van sy Gees moet plaasvind.
- Die manier waarop die kunste aangewend word om sinergerend met die verskillende liturgiese tradisies, ‘n ‘*coram Deo*’ ervaring te bewerk, is ook belangrik.

5.3 Gevolgtrekking

Die bydrae wat hierdie navorsing maak vir ‘n beter praktykteorie kan soos volg verwoord word:

- Daar is aangewys dat die Gereformeerde liturgie, met voorgestelde verryking, steeds oor die drakrag beskik om die toepaslike Christusgebeure in die Paassiklus singewend te verkonkretiseer in die wêreld van erediensgangers.
- Die geformuleerde teologiese teorie, soos beskryf aan die einde van Hoofstuk 3, dien as die unieke bydrae wat hierdie navorsing vir die liturgiewetenskap maak. Die uniekheid van hierdie teorie lê daarin dat dit bestaande teorieë gebruik, daarby aansluit en dit uitbrei om ‘n nuwe verstellde praktykteorie aan te bied as instrument vir eietydse liturgievorming in die Paassiklus.